

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը
առարկայի դասավանդման ընթացքում:

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Ռուզաննա Նավասարդյան
Արագափի Թ.Հուրյանի միջնակարգ դպրոց

Մենթոր ուսուցիչ՝ Արմինե Անտոնյան

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն.....	3
21-րդ դարի աշակերտի արժեքային համակարգը.....	5
Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոնները.....	6
Աշակերտի արժեքների ձևավորման խնդիրները.....	8
Հեքիաթների ազդեցությունը սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորման գործում.....	10
Եզրակացություններ	16
Գրականության ցանկ.....	17
Հավելված.....	18

Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը

առարկայի դասավանդման ընթացքում

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Արժեքները մատնահետքերի նման են:
Յուրաքանչյուր մարդու մեջ դրանք տարբեր են,
և դու նրանց թողնում ես ամեն բանի մեջ:

Ասեգիդ Հաբտեվոդդ

Թեմայի արդիականությունը . Մեր երկրում աշակերտների արժեքային համակարգի ձևավորումը ներառված է ՀՀ պետական չափորոշչում՝ որպես հենց կրթության բովանդակային բաղադրիչ: Յուրաքանչյուր ուսումնական առարկայի մասով սովորողների պատրաստվածությունը ներկայացվող գիտելիքային պահանջների մեջ առանձին կետով նաև նշվում է արժեքները և դրանց ձևավորումը, որոնք պետք է տա դպրոցը:

«Արժեհամակարգ» հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն: Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները:

Հետազոտության նպատակն է. Ուսումնասիրել սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում:

Հետազոտության խնդիրները. Նպատակից ելնելով ձևակերպում ենք հետևյալ

խնդիրները.

- Կատարել հիմնահարցի վերաբերյալ գրականության վերլուծություն,
- Բացահայտել 21-րդ դարի աշակերտի արժեքային համակարգը,
- Ուսումնասիրել աշակերտների արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոնները,
- Ուսումնասիրել աշակերտների արժեքների ձևավորման խնդիրները,
- Ուսումնասիրել հեքիաթների ազդեցությունը սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորման գործում:

Աշխատանքի կառուցվածքը. Աշխատանքը կազմված է ներածությունից, չորս ենթավերնագրերից, եզրակացություններից, գրականության ցանկից: Աշխատանքում ներկայացվել է հիմնահարցի տեսական հիմքերը, հայտնի, սահմանումները, վերաբերմունքն ու դիրքորոշումները հիմնահարցի վերաբերյալ: Համակարգչային շարվածքով կազմում է 17 էջ:

Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում հեքիաթների միջոցով

1. 21-րդ դարի աշակերտի արժեքային համակարգը

Արժեքը, աշխարհի յուրահատուկ ընկալումն է, որը ձևավորվում է ոչ միայն ձեռք բերված գիտելիքի և ինֆորմացիայի, այլև սեփական կենսափորձի հիման վրա:

Նոր սերնդի արժեհամակարգի ձևավորման, կրթության և դաստիարակության գործում լուրջ անելիքներ ունի բնավ հայ դպրոցը, որի գերնպատակն է կերտել բարոյական, ազգային արժեքներով օժտված, ազգային նկարագիր ունեցող սերունդ: Ժամանակակից դպրոցի կարևորագույն առաքելություններից մեկն էլ երեխայի մեջ իր ազգին բնորոշ բարոյական և հոգևոր արժեքների ձևավորումն ու զարգացումն է: Նրա խնդիրն է պահպանել և փոխանցել այն արժեքները, որոնք ժառանգել ենք մեր նախնիներից, և որը մեր անխառն ինքնատիպությունն է համաշխարհային մշակույթի բազմերանգության ու բազմազանության մեջ: Ուստի 21-րդ դարի դպրոցում դաստիարակության և կրթական գործընթացի ճիշտ կազմակերպման համար շատ կարևոր են ոչ միայն համամարդկային, այլև հայրենի մշակույթի բարձրարժեք ստեղծագործությունների ուսումնասիրումն ու ուսուցումը:

Այդ ստեղծագործություններում արտահայտված են մեր ժողովրդի հոգեկերտվածքը, աշխարհընկալումը, մարդասիրական գաղափարներն ու գալիքի երազանքները: Հայ ժողովրդի ավանդույթներում է, որ վառ կերպով արտացոլված են մեր ազգի ազգային հավաքական բնույթը, անդրդվելի կամքը, ներքին գործությունն ու հնարավորությունները, ապրելու, վերածնվելու և հարատևելու ունակությունը: Այս ամենն է, որ անհրաժեշտ է ավանդել ժամանակակից էթնոկրին: Այդպես նա պիտի հասնի այն գիտակցության, որ հասարակական կյանքի առաջընթացը պայմանավորված է համախմբվածությամբ, գիտելիքների բարձր մակարդակով ու մշակութային արժեքների ոչ միայն ստեղծմամբ, այլև պահպանմամբ: Սերունդ, որը կկարողանա շարունակել ազգային լավագույն ավանդույթները, աշխարհին ու

մարդկությանը ցույց տալ իր մշակութային հարստությունն ու բարոյահոգեբանական արժանիքները:

Արժեհամակարգը լիակատար է և համեմատաբար ավարտուն բոլոր ներառված համախմբերի ներդաշնակ փոխլրացման պայմաններում: Ահա թե ինչու «արժեհամակարգ» հասկացությունը նաև զուրկ է խիստ որոշակի ստուգությունից: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները, որոնց թվում, այնուամենայնիվ, արժեքների ձևավորման առումով չափազանց մեծ է հումանիտար ոլորտի ուսումնական առարկաների դերը: Մասնավորապես՝ անգնահատելի է լեզվի և գրականության դերը:

Արժեհամակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի յուրացումը աշակերտների մեջ ձևավորում է հայրենասիրության, սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում: Իսկ ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում ձևավորված գիտելիքները աշակերտների մոտ վերածվում են համոզմունքների և կարողությունների:

2. Աշակերտների արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոնները

Կրթական տարբեր աստիճաններում աշակերտն ունենում է աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և հարաբերություններ: Վերաբերմունքն աշխարհի նկատմամբ և հարաբերությունը աշխարհի հետ, վերաբերմունք սեփական անձի նկատմամբ և հարաբերությունն ինքն իր հետ իրականացվում են հասարակական դաստիարակության համակարգի (ուսումնական հաստատություններ, հասարակական, պետական, խորհրդակցական մարմիններ, մանկապատանեկան կառույցներ, այլ) և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների (հեռուստատեսություն, համացանցային լրատվական միջոցներ, մամուլ) միջոցով: Կինոն, թատրոնը, հեռուստատեսությունը, համացանցը ներգործում են աշակերտի

անձի վրա ոչ միայն ինքնին՝ որպես տեղեկատվության աղբյուրներ, այլ նաև որոշակի տիպարների միջոցով, որոնք դրսևորվում են այդ «տեղեկատվական աղբյուրներից հոսող» հերոսների վարքագծում: Աշակերտները, իրենց տարիքային, սեռական և անհատական առանձնահատկություններին համապատասխան, հակված են նույնացնել իրենց այս կամ այն հերոսի հետ՝ յուրացնելով նրանց վարքի ձևերը, ապրելակերպը, հագուստը, կենցաղը, կյանքի ոճը և այլն:

- Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոններից են *ավանդական միջոցները*, այսինքն՝ աշակերտի մեջ աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի և հասարակության հետ հարաբերության, սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորումը ընտանիքի և սոցիալական միջավայրի միջոցով: Սակայն սովորողների կողմից այդ միջավայրին բնորոշ արժեքների, կանոնների, չափանիշների, հայացքների յուրացումը միշտ չէ, որ համապատասխանում է հասարակության կողմից ընդունված արժեքներին և խրախուսելի չափանիշներին: Ավանդական միջոցների յուրացումը լինում է չզիտակցված՝ վարքի ընդունված կադապարներն ընդօրինակելու միջոցով: Այս առումով իրավացի է Մ. Մոնտենը. «...Մենք որքան ասես կարող ենք պնդել մերը, սակայն սովորույթն ու համընդհանուր կանոնները մեզ քարշ են տալիս իրենց ետևից» [2;22]:
- Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը *տարիքայինն է*, երբ սովորողի արժեքային կողմնորոշումները, արժեքային նախապատվությունները, վարքն ու բարոյահոգեբանական գծերը դրսևորվում են՝ ըստ տարիքային և կազմաբնախոսական առանձնահատկությունների: Արտաքուստ արժեհամակարգային դաստիարակության առանցքը դրսևորվում է աշակերտի վարքի ու շփման հարաբերությունների որոշակի մակարդակում՝ խոսքում, արտաքին տեսքում, ազատ ժամանակն անցկացնելու ձևում, ապրելակերպում և այլն: Տարիքային դաստիարակությանը բնորոշ են հակումը դեպի մշակույթի որոշակի շերտերը, կենցաղին բնորոշ արժեքների որոշակի աստիճանակարգությունը: Սակայն այստեղ ամենակարևորը մանկավարժների կողմից «աշակերտների մեջ կյանքի նկատմամբ դրական

վերաբերմունքի, ապրած յուրաքանչյուր օրվա համար ուրախության զգացում ապրելու ունակության ձևավորումն է» [2;64]:

- Սովորողի անձի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը *միջանձնային հարաբերություններն են* կամ իրենց համար հեղինակավոր, երևելի մարդկանց հետ շփումները (ծնողներ, ուսուցիչներ, մեծահասակներ, ընկերներ և այլն): Բնական է, որ այդ հեղինակավոր անձինք կարող են լինել նաև աշակերտի վրա ներգործող հասարակական այս կամ այն կազմակերպությունների անդամները, դպրոցի տնօրենը, դասուցիչը, ուսուցիչը և այլն: Աշակերտը նրանցից կարող է ստանալ արժեքների վերաբերյալ ինչպես դրական մոդելներ, այդպես նաև բացասական: Ընդամին՝ բացասական մոդելները հակում ունեն ձևավորվելու ավելի արագ և անդառնալի բացասական ազդեցություն կարող են ունենալ սովորողի անձի արժեքային ճիշտ դաստիարակության վրա: Հետևաբար արժեքների դաստիարակության այս բնագավառը պահանջում է մանկավարժական խստագույն վերահսկողություն և ըստ հարկի՝ նաև միջամտություն:

3. Աշակերտների արժեքների ձևավորման խնդիրները

Աշակերտի արժեքների ձևավորման խնդիրները բնականաբար լուծվում են ոչ միայն ընտանիքում, այլ նաև ուսումնական հաստատություններում՝ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միջոցով: Ուսուցման դաստիարակչական ներգործությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է, որովհետև աշակերտների համար ուսուցումը գործունեության հիմնական տեսակն է, դրա համար էլ այն կարևոր դեր է կատարում նրանց անձի ձևավորման գործում: Ուսուցման գործընթացի դաստիարակչական ներգործության հարուստ աղբյուր է բուն գործընթացի բովանդակությունը, որովհետև ընտրելով դաստիարակչական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքները և հասկացությունները՝ ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում առարկայական ծրագրերի բովանդակության յուրացման միջոցով աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու վերաբերմունք: Կրթության

բովանդակության հետ միասին ուսուցման մեթոդները ներգործում են աշակերտների ճանաչողական ունակությունների վրա՝ նրանց հնարավորություն տալով ստացած գիտելիքները կյանքում օգտագործելու ըստ նպատակի:

Ուսուցչի քաղաքացիական դիրքորոշումը, ձգտումը՝ դաստիարակել բարձր արժեքներ կրող քաղաքացիներ, նրա մտահորիզոնը, հասարակական լայնախոհությունը, սերը երեխաների նկատմամբ ուսումնական գործընթացի արժեքային դաստիարակչական ներգործության բարձրացման կարևոր պայմաններից են: Ընդ որում՝ դաստիարակչական խնդիրների լուծումը պայմանավորված է նաև նրանով, որ ուսուցիչը համագործակցային փոխհարաբերությունների միջոցով նախատեսում է աշակերտների ոչ միայն մտավոր, այլև բարոյական, գեղագիտական ու ֆիզիկական դաստիարակության խնդիրների նկատմամբ համակողմանի մոտեցում:

Ուսուցման գործընթացում լուծվում են սովորողների կրթական, դաստիարակչական կամ արժեքային և ընդհանուր զարգացման խնդիրները: Դրա համար յուրաքանչյուր դասի դաստիարակչական խնդիրների լուծումը նախատեսում է ոչ թե մեկուսացված կամ առանձին մոտեցում, այլ գիտելիքների ու կարողությունների, արժեքային որակների, կամքի, բնավորության, զգացմունքների, հոգեբանական տարբեր դրսևորումների միաժամանակյա և փոխկապակցված մոտեցում: «Եթե դուք ունակ եք որոշելու երեխայի ունակությունն ու նրա ուժը, դուք պետք է գիտենաք, որ ամենամեծ ուրախությունը՝ դժվարությունների հաղթահարման, նպատակին հասնելու, գաղտնիքի բացահայտման ուրախությունը հաղթանակի բերկրանքն է ու ինքնուրույն դառնալու, տիրելու ու տիրապետելու երջանկությունը» [4; 59]:

Յուրաքանչյուր դասի ժամանակ ուսուցիչը որոշակի դաստիարակչական խնդիրներ է լուծում՝ հաշվի առնելով տվյալ առարկայի և թեմայի ուսումնասիրման հիմնական խնդիրները, որոնք ներկայացված են առարկայական ծրագրերում: Նա առանձնացնում է ընդհանուր դաստիարակչական խնդիրները, որոնք առանձին աշակերտների մոտ հաճախակի են դրսևորվում: Ուսուցիչը ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով (անհատական, խմբային,

Էքսկուրսիա, դասղեկական ժամ, արտադասարանական միջոցառումներ և այլն) առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային դաստիարակչական խնդիրների լուծումը: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքի ժամանակ աշակերտները սովորում են ուշադրությամբ վերաբերվել միմյանց, միասին հաղթահարել դժվարությունները, միասին ձեռք բերել հաջողություններ, լսել հակադիր կարծիքներ, ընդօրինակել միմյանց և այլն: Հասակակիցների խմբում աշակերտն ավելի ազատ է արտահայտում իր մտքերն ու դատողությունները, գործում է անկաշկանդ, ինչն էլ նպաստում է ուսուցման արդյունավետ կազմակերպմանը: Անհատական աշխատանքում դաստիարակվում է աշակերտների ինտելեկտուալ պատրաստականությունը դժվարությունները հաղթահարելու գործում, ձևավորվում են համառության, ինքնակազմակերպման և ինքնավերահսկման ընդունակություններ [5; 65]:

4. Հեքիաթների ազդեցությունը սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորման գործում

Դասին ներկայացվող կարևորագույն պահանջ և յուրաքանչյուր դասի բնորոշ հատկանիշ է ուսումնական նպատակի հստակությունը, դաստիարակող և զարգացնող խնդիրների անխզելի կապը և այդ խնդիրների հստակ ու հետևողական իրագործումը: Ուսումնական ծրագրի բովանդակությունը, դասի ուսումնական դաստիարակչական և զարգացնող խնդիրները, աշակերտների տարիքը, նրանց գիտելիքների մակարդակը, հմտություններն ու կարողությունները համատեղ պայմանավորում են նյութի ընտրությունը, դրանում գլխավորի առանձնացումը, ինչպես նաև դասի ժամանակ ուսուցչի օգտագործած մեթոդներն ու հնարները:

Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը մայրենի առարկայի դասավանդման ընթացքում մենք իրականացնելու ենք հեքիաթների միջոցով, օգտվելով՝ գրույցի մեթոդից:

Դիդակտիկական և մեթոդական գրականության մեջ կան տարբեր տիպի դասերի նկարագրություններ և դրանց կառուցվածքի սահմանումներ: Այդ տիպի դասերից են

ներածական դասը, խառը կամ համակցված դասը, նոր գիտելիքների ուսումնասիրման դասը, զրույց-դասը, գիտելիքների ստուգման և գնահատման դասը, կրկնության -հանրագումարային դասերը, կինո-դասերը, էքսկուրսիոն դասը, սեմինարների դասը, ստուգարքի դասը:

Թվարկվածներից առավել գործածականը և արդյունավետը, մեր համոզմամբ, զրույց- դասն է ,որին ստորև կանրադառնանք փոքր-ինչ հանգամանորեն:

Զրույց- դասը կիրառվում է սովորողի մտավոր գործունեությունն ակտիվացնելու նպատակով: Զրույցի ընթացքում սովորողը կրկնում և ամրապնդում է անցած նյութը, ձեռք բերում նոր գիտելիքներ: Ի հայտ են գալիս սովորողի անհատական առանձնահատկությունները, մշակվում են տրամաբանորեն մտածելու, փաստերի և երևույթների միջև նոր կապեր հաստատելու, ուշադիր լսելու, վիճելի հարցերին քննադատաբար մոտենալու և կոլեկտիվ ձևով լուծելու կարողություններ: Զրույցը չի ընթանում խստորեն մշակված պլանով, կիրառվում է ուսումնական պրոցեսում այլ մեթոդների հետ զուգակցված:

Սովորողների հետ աշխատանքում չափազանց կարևոր է ընտրել հաղորդակցման նրանց լեզուն, մեթոդները, այսինքն՝ խոսել նրանց լեզվով: Այդ պատճառով, հեքիաթները սովորողների հետ շփման արդյունավետ միջոցներից մեկն են համարվում: Հեքիաթը սովորողի հոգեկան զարգացման համար այնպիսի կարևոր միջոց է, ինչպիսին որ խաղն է: Սովորողի ծանոթացումն արտաքին աշխարհի և մարդկանց փոխհարաբերությունների հետ, սկսվում է մանկական հեքիաթներով: Ժամանակակից սովորողին բավարար չէ պարզապես հեքիաթ կարդալ, զրուցել բովանդակության և նրա հերոսների մասին: Մասնագետները նշում են, որ անհրաժեշտ է նրանց սովորեցնել բացահայտել հեքիաթում թաքնված իմաստները և կյանքի դասերը:

Հետաքրքիր է Ի. Վաչկովի տեսակետը, համաձայն որի հեքիաթները օգտագործում են և՛ բժիշկները, և՛ հոգեբանները, և՛ մանկավարժները և յուրաքանչյուր մասնագետ հեքիաթը կիրառում է որպես այնպիսի ռեսուրս, որը կօգնի լուծել իրենց մասնագիտական խնդիրները:[6;144]

Մարդու կյանքում դպրոցական տարիքը այն շրջանն է, երբ դրվում են անձնային որակների, բարոյական զգացմունքների, գնահատումների հիմքերը: Երեխան սկսում է գնահատել ինչպես ուրիշի, այնպես էլ իր լավ ու վատ արարքները: Այդ գնահատումների հիմքի վրա երեխայի մոտ ծագում են ապրումներ, որոնք հետագայում վերածվում են դրական կամ բացասական սովորությունների, որոնք էլ կարող են արտահայտվել որպես արժեքներ: Հոգեբանների ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ դպրոցական տարիքի երեխաների մեջ դաստիարակված հատկություններն ու բնավորության գծերը հետագայում վճռական ազդեցություն են ունենում նրա անձնավորության ձևավորման գործում: Դրա համար անհրաժեշտ է դեռ վաղ տարիքից մեծ ուշադրություն դարձնել նրա բարոյական դաստիարակությանը: Բարոյական դաստիարակության ընթացքը առաջին հերթին ենթադրում է բարոյական որակի ձևավորում: Բարոյական դաստիարակության ընթացքում, բարոյական գիտակցության հետ մեկտեղ ձևավորվում են անձնային կարևոր որակներ: Այդպիսի որակներից են, օրինակ, բարությունը, մարդասիրությունը, աշխատասիրությունը, ընկերասիրությունը, հայրենասիրությունը, մաքրասիրությունը, հավատարմությունը, ազնվությունը և այլն: Դպրոցական տարիքում նշված անձնային որակներն ու հատկությունները ձևավորելու տարբեր ուղիներ և մեխանիզմներ կան, սակայն ընդունված լավագույն միջոցներից մեկը սովորողի և գեղարվեստական գրականության, մասնավորապես հեքիաթի, ամուր կապն ապահովելն է: Հեքիաթների դերը սովորողի զարգացման գործում բազմազան է. սկսած երևակայությունը զարգացնելուց մինչև ճիշտ խոսքի ձևավորում: Հեքիաթը սովորողներին մատչելի լեզվով կյանք է սովորեցնում, պատմում չարի ու բարու մասին: Սովորողները ավելի հեշտ են ընկալում հեքիաթը, քան մեծահասակների դաստիարակչական քարոզները: Հեքիաթների հիմնական նպատակն է զարգացնել սովորողի երևակայությունը և ստեղծագործական պոտենցիալը: Մանկական հեքիաթները ընդլայնում են սովորողի բառապաշարը, օգնում են ճիշտ և տրամաբանական խոսք կազմել: Կարևոր է նաև այն, որ հեքիաթները երեխայի խոսքը դարձնում են ավելի էմոցիոնալ և պատկերավոր, ձևավորվում է նաև հարցերը ճիշտ ձևակերպելու ունակություն:

Դպրոցական տարիքում է ձևավորվում այնպիսի կարևոր զգացմունք ինչպիսին է ապրումակցումը: Ապրումակցումը այն զգացմունքն է, որը հնարավորություն է տալիս երեխային իրապես ապրել հեքիաթի հերոսների կյանքով՝ տխրել, երբ հեքիաթի հերոսների հետ դժբախտություններ են կատարվում, իրենց վրա վերձնել հեքիաթի հերոսների կերպարն ու վարքագիծը, ինչն էլ արդեն դաստիարակչական մեծ նշանակություն է ստեղծում, որպեսզի իրական կյանքում ևս իրենք կարողանան դրսևորվել անձնային դրական որակներ, հատկություններ: Այդ էմպաթիայի զգացողությունը հնարավորություն է տալիս տեղափոխելու իրական կյանք սովորողի այն դրական հատկություններն ու որակները, վարքի ընդունված ձևերը, որոնք գովերգվում են հեքիաթում: Եվ մեծահասակների օգնությամբ սովորողի մեջ ձևավորվում է հասարակայնորեն ընդունելի վարքի ձևեր և անձնային որակներ կամ դրվում են դրանց հիմքերը:

Ես իմ մանկավարժական փորձի ընթացքում բազմիցս կիրառել եմ հեքիաթները երեխաների մեջ արժեքային համակարգ ձևավորելու համար, որպես մեթոդ առանձնացնելով գրույցը: Ստորև համառոտ ներկայացնեմ իմ անցկացրած դասերից մեկը:

Ես մայրենի դասի ընթացքում առանձնացրել էի Հովհաննես Թումանյանի «Խոսող ձուկը» հեքիաթը, որը բարության մասին է: Հեքիաթը երեխաներին ներկայացնելուց հետո երեխաների հետ անցկացրել եմ գրույց, որի միջոցով փորձել եմ երեխաներին հասցնել հեքիաթի հիմնական գաղափարը:

Հովհաննես Թումանյանի՝ Խոսող ձուկը հեքիաթի ասածը սա էր՝

<<Լավությունը արա ու թեկուզ ջուրը գցի՝ չի կորչիլ>>, այս հեքիաթում ծերուկ շալակատարը ձկնորսությամբ էր զբաղվում, որպեսզի պահի իր ընտանիքը:

Մի օր ձուկ բռնելիս նրա մեղքը տվեց և ձկանը ետ գցեց ծովը: Իսկ, երբ այդ ձուկը կենդանացավ, օգնեց ծերուկ շալակատարին:

Այնուհետև երեխաներին տվել եմ մի քանի հարց:

Հարցեր՝

1.Ո՞րն է հեքիաթի հիմնական նպատակը:

2.Ինչպիսի՞ կերպար էր շալակատարը(չար, բարի և ինչո՞ւ):

3.Ինչպիսի՞ վերաբերմունք ցուցաբերեց ձկնորսը շալակատարի նկատմամբ:

4.Ինչո՞ւ օգնության ձեռք մեկնեց երիտասարդ հյուրը:

Երեխաները տվեցին տարատեսակ պատասխաններ:

Ամփոփելով երեխաների տված պատասխանները, վեր հանելով հեքիաթի հիմնական գաղափարը և հաշվի առնելով երեխաների տարիքային առանձնահատկությունները ես դասի ընթացքում կարողացա երեխաների մեջ ձևավորել ապրումակցման,էմպաթիայի զգացողության, ընկերասիրության, մարդասիրության,բարության և այլ անձնային որակներ կամ դրվեցին դրանց հիմքերը,որոնք էլ շարունակական աշխատանքի ընթացքում հիմք են հանդիսանալու արժեքային համակարգի ձևավորմանը:

Երեխաները տվեցին մեկը մյուսից հետաքրքիր պատասխաններ, սակայն անհրաժեշտ էր պարզել թե որքան է նրանց խոսքը համապատասխանում նրանց վարքին:

Այս արդյունքները ամփոփելու համար, սովորողներին առաջարկեցինք պրոբլեմային իրավիճակ, որտեղ կորսնորվեր նրանց մարդասիրությունն ու բարյացկամությունը: Իրավիճակի էությունը հետևյալն էր. Սովորողներից յուրաքանչյուրին տրվեց մետաղադրամ, որով նա կարող էր իր համար գնել քաղցրավենիք, կամ կարող էր տալ մուրացկաններին: Դասասենյակը ձևավորվեց, ինչպես նաև սովորողների միջից ընտրվեցին քաղցրավենիք վաճառողներ և մուրացկաններ: Արդյունքում, սովորողների մեծամասնությունը մետաղադրամը տալիս էր մուրացկաններին, իսկ նրանք ովքեր քաղցրավենիք էին գնում, դա նույնպես ունենում էր իր դրական ազդեցությունը. Երեխան /մուրացկանի կերպարով/, տխրում էր, որ իրեն չեն օգնում:

Այսպիսով, առաջարկված խնդրահարույց իրավիճակը օգնեց պարզելու, թե որքանով են երեխաները պատրաստակամ օգնելու և զիջելու, բարի գտնվելու

միմյանց նկատմամբ, ինչպես նաև որոշ երեխաներ իրենք ունեցան ընկերների օգնության ու ուշադրության կարիքը, ինչը փոխեց նրանց վերաբերմունքը

Այսպիսով՝ երեխաներն իրականությունը պատկերավոր են ընկալում, իսկ հեքիաթները հենց նպաստում են իրականության ճիշտ ընկալմանը: Հեքիաթներում միշտ հաղթում է բարին, ինչը երեխային կօգնի հաղթահարել կյանքի դժվարությունները՝ ենթագիտակցությունում ունենալով բարու հաղթանակի գաղափարը:

ԵՎ ահա հեքիաթների դրական ազդեցությունը նպաստում է, որ սովորողների մեջ ձևավորվի արժեքային համակարգ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ելնելով վերոգրյալից՝ կարող ենք եզրահանգել ,որ արժեքային համակարգի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի գերխնդիրն է և մշտապես պետք է լինի մանկավարժների ուշադրության կենտրոնում:

Կրթության հենքը և գլխավոր իմաստը պետք է դառնա արժեհամակարգի ձևավորումը: Դպրոցը պետք է լինի օրինակելի տարածք, ուր հաստատուն են էթիկական նորմեր, ուր աշակերտները սովորում են դրանց համապատասխանել: Հաճախ դպրոցը ստիպված է պայքարել հանրության մեջ տարածված արատների դեմ և այդ պայքարում պարտավոր է հաղթել: Դպրոցում կյանքը չի կարող հեշտ լինել երեխայի համար՝ նա պետք է զգա և՛ ցավ, և՛ ուրախություն, ունենա թե դժվարություններ, թե հաղթանակներ: Դպրոցում աշակերտը պետք է ընկալի համակեցության նորմերի իմաստը և ընդունի դրանք: Այդ ամենի պտուղը կլինեն իրական արժեքները, այլ ոչ թե թելադրված, անգիր արած, բայց աշակերտի համար ոչինչ չնշանակող ճշմարտությունները:

Սեփական փորձից կարող եմ եզրակացնել, որ հեքիաթը գեղարվեստական այն լավագույն ժանրն է, որը կյանքի բոլոր փուլերի համար է և կյանքի յուրաքանչյուր շրջափուլում այն իր ազդեցությունն ու բարոյախոսությունն ունի: Եթե էթիկական նորմերը ծառի արմատներն են, իսկ արժեքները՝ բույնը, ապա բարոյականությունը դրա սաղարթն է: Բարոյական է այն ամենը, ինչը նպաստում է արժեքների պահպանմանը եւ չի հակասում դրանց: Եթե մենք կարողանանք կառուցել դպրոցներ, որոնք կձևավորեն արժեքներ աճող սերնդի համար, կունենանք աշխարհի ամենալավ և ամենաիմաստալից կրթական համակարգը:

Անդրադառնալով Ալբեր Կամյուի գործին, համաձայնենք. *«Եթե մարդը չի ուզում կորչել իրեն խեղդող թնջուկների մեջ, ապա դրանք պիտի կտրի մի հարվածով և ստեղծի սեփական արժեքները»:*

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ա. Գևորգյան, Ազգային կրթության դերն ու նշանակությունը սովորողների հայեցի դաստիարակության գործընթացում, Եր., 2002,:
- 2.Արմինե Սարգսյան,Արման Մալոյան , Հայոց պատմություն 10-11 րդ դասարաններում :
- 3.Բաբանսկի Յու. -Աշակերտների դաստիարակությունը կոմպլեքսային մոտեցում:
- 4.Մուդրիկ Ա. Վ., Դպրոցականի անձը և նրա դաստիարակությունը կոլեկտիվում, Երևան, 1986թ., 86 էջ:
5. Я. Корчак, Избранные педагогические произведения, М., 1979, 458 с.
- 6.Вачков И.В. Сказкотерапия. Развитие самосознания через психологическую сказку. – М.: Ось- 89, 2007. -144 с.

Հավելված

Ես առանձնացրել եմ հեքիաթներ, որոնք կկիրառեի մայրենի դասի ընթացքում աշակերտների մեջ արժեքային համակարգ ձևավորելու գործում:

Այն կիրականացնեի գրույցի մեթոդով: Ես առանձնացրել եմ Հովհաննես Թումանյանի հեքիաթները: Հովհաննես Թումանյանը շատ հեքիաթներ ունի և դրանցից ամեն մեկը ունի իր նշանակությունը, բայց ես ընտրել եմ հինգ հեքիաթ:

- <<**Ոսկու կարաս**>>ը խորհուրդ է տալիս ժլատ չլինել, չէ որ թագավորը ազահության պատճառով կարասում օձեր տեսավ:
- <<**Անհաղթ աքլորը**>> խիզախության, քաջության մասին է: Աքլորի հետ ինչ էր որ եղավ նա միևնույն է չէր վախենում իր կարծիքը հայտնելուց:
- Ընկերության մասին պատմում է <<**Ճամփորդները**>> պամությունից ալքլորը ու շունը: Նրանք միասին որոշեցեցին տեսնել աշխարհը չիմանալով թե ինչ է նրանց սպասում:
- <<**Պոչատ աղվեսը**>> սովորեցնում է, որ գողությունը կամ ուրիշ ցանկացած վատ գործ անպատիճ չի մնա: Նաև այն ապացուցում է, որ ամենաանշահախնդիր մարդիք դրանք հողագործներն են: Նրանք աղվեսին սովեցին այն ինչ նա ուզում էր և դրա դիմաց ոչինչ չպահանջեց: